

AKADEMIK MEHMED BEGOVIĆ: FRAGMENTI IZ BIOBIBLIOGRAFIJE

Ekrem TUCAKOVIĆ

Rijasat Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini
 ekrem.tucakovic@rijaset.ba

SAŽETAK: U ovom radu predstavljeni su fragmenti iz biobibliografije akademika Mehmeda Begovića, istaknutog profesora šerijatskog prava na Pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu i člana više akademija nauka i umjetnosti. Riječ je o naučniku iznimne erudicije čiji je plodan akademski život i rad utirao put akademskom bavljenju šerijatsko-pravnim i pravno-historijskim temama i pitanjima u ovom dijelu svijeta. Istaknuti su samo pojedini segmenti koji pomažu u stjecanju uvida u život i djelo akademika Begovića te je ukazano na neke od autora koji su o njemu objavljivali istraživačke ili prigodne članke. Intencija je da se, povodom sto dvadeset godina od njegovog rođenja, podsjeti akademska i šira javnost na jednu izuzetnu ličnost i njen bogato i vrijedno naučnoistraživačko djelo.

Ključne riječi: Mehmed Begović, Pravni fakultet u Beogradu, šerijatsko pravo, Fakultet islamskih nauka

Ko je pisao o akademiku Begoviću?

Akademik Mehmed Begović predstavlja jednu "od izuzetnih pojava i ličnosti u jugoslovenskoj pravnoj nauci", zapisao je Mustafa Imamović u osvrtu povodom njegove smrti, potkrepljujući to činjenicom da je preko četrdeset godina proveo za katedrom, da je pred njim znanje stjecalo na desetine i stotine uglednih naučnika, historičara, pravnika, advokata, javnih i kulturnih radnika te da jeiza sebe ostavio izuzetno vrijedan, cijenjen i obiman naučni opus. (Imamović, 314)

Unatoč izuzetno bogatoj i plodnoj naučnoj i akademskoj karijeri, Mehmed Begović u Bosni i Hercegovini nije značajno, a posebno nije kako bi trebalo i kako je zaslужio, proučavan niti šire afirmiran. Njegov doprinos izučavanju šerijatskog

prava i pokretanju Fakulteta islamskih nauka svrstao ga je u red velikih i zaslужnih ličnosti.

Kada je riječ o Bosni i Hercegovini i Bošnjacima, najkompletniji osvrt na njegov život napisao je prof. dr. Mustafa Hasani u radu "Akademik Mehmed Begović", *Zbornik radova FIN*, XXIX, 2010, br. 14, str. 149-169.¹ Hafiz Amir-ef. Mahić na Fakultetu islamskih nauka je 2016. godine odbranio magisterski rad o temi "Doktorski rad Mehmeda Begovića: *De l'evolution du droit musulman en Yougoslavie*", no šira javnost je zbog neobjavljanja ovog rada ostala uskraćena za rezultate Mahićevog vrijednog istraživanja.

Profesor Ibrahim Džananović je objavio tri kraća rada posvećena akademiku Begoviću i jedan intervj. Riječ je o radovima "Akademik dr. Mehmed Begović, povodom

85-godišnjice života i rada", *Islamska misao*, god. XI, januar 1989, br. 121, str. 4-5 (te u istom broju intervju s prof. Begovićem pod naslovom "Značaj izučavanja šerijatskog prava", str. 6-8), zatim dva osvrta (nekrolog) povodom smrti: "Akademik prof. dr. Mehmed Begović (1904-1990)", *Glasnik Rijaseta Islamske zajednice*, LIII/1990, br. 5, str. 167-171, i "Akademik prof. dr. Mehmed Begović (1904-1990)", *Preporod*, XXI, 1. novembar 1990, br. 21/484, str. 19.

¹ Građu i podatke iz ovog Hasanijevog teksta ovaj autor je nesebično i obilno koristio. Imajući u vidu da je ovaj tekst pročitan na okruglom stolu koji je dijelom imao i prigodničarski karakter, struktura ovog rada uglavnom predstavlja fragmente i sintezu onoga što je do sada objavljeno o prof. Begoviću, a bilo je adekvatno da se istakne za tu priliku i mjesto.

"In memoriam" napisao je i profesor Mustafa Imamović pod naslovom "Akademik prof. dr. Mehmed Begović", *Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu*, XXXVIII/1990, Univerzitet u Sarajevu, Sarajevo, 1991, str. 313-314. U novije vrijeme prof. dr. Enes Durmišević predstavio je na naučnom skupu, održanom 11. i 12. decembra 2015. godine u Mostaru, rad "Mehmed Begović – reformator šerijatskog prava" koji je objavljen u *Zborniku radova "Naučni skup: Hercegovački naučnici/znanstvenici i tradicija istraživanja u Hercegovini"*, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, Mostar, 2016., str. 589-604.

S druge strane, o naučnom i akademskom radu i doprinosu Mehmeda Begovića mnogo sadržajnije i cijelovitije pisano je u Beogradu. Za Begovićevog života objavljene su njegove bibliografije u *Analima Pravnog fakulteta u Beogradu* 1974. godine i u *Glasniku Etnografskog instituta SANU* 1983. god. U *Zborniku za orijentalne studije SANU* iz 1992. god. objavljena je "Bibliografija Mehmeda Begovića" za koju se u podnožnoj napomeni kaže da je izrađena u Bibliografskom institutu Biblioteke SANU, u kojoj su navedene 134 jedinice. Također, akademik Begović je radio na svojoj autobiografiji i taj materijal je objavljen nakon njegove smrti.²

Crtice iz biografije

Akademik Mehmed Begović rođen je 8. aprila 1904. godine u Lastvi kod Trebinja. Nakon završetka osnovne škole u rodnom gradu, školovanje je nastavio na Velikoj gimnaziji u Sarajevu. Pet godina je proveo u Sarajevu i, kako je zapisao Ibrahim Džananović u *Preporodu* povodom njegove smrti, kasnije će često isticati kako mu je ljubav prema islamu i fikhskim mes'elama u ranom periodu njegove

mladosti najviše usadio njegov profesor Ahmed-ef. Burek, koga se često sjećao Fatihom. (Džananović, *Preporod*, 19)

Nakon Sarajeva, školovanje je nastavio i okončao 1922. godine u mostarskoj Gimnaziji. Studij na Pravnom fakultetu u Beogradu započeo je 1922. a diplomirao 1926. godine kada je na ovom Fakultetu osnovana Katedra za šerijatsko pravo. Kao veoma perspektivnom studentu beogradski univerzitet ponudio mu je stipendiju za nastavak naučnog usavršavanja u Alžиру. Poslije četiri godine studija, odbranio je 1930. godine doktorsku disertaciju o primjeni i razvoju šerijatskog prava u Jugoslaviji. Senat Pravnog fakulteta Univerziteta u Alžiru nagradio je ovu disertaciju.

Akademik Mehmed Begović prešelio je na ahiret 7. oktobra 1990. godine u Beogradu u 87. godini života. Dženaza mu je klanjana pred Carevom džamijom u Sarajevu, a ukopan je na mezarju Bare.

Uvijek se osjećao članom Islamske zajednice i nikada je nije napuštao, iako je i lično ponekad vrijeđan, napisao je Ibrahim Džananović u *Preporodu* povodom njegove smrti. Bio je veliki čovjek i praktični vjernik. "Cijeli svoj život proveo je kao dosljedan praktični vjernik i uprkos raznim životnim situacijama svoju vjeru nije tajio niti vjerske obaveze zanemarivao. Islamskoj zajednici u Beogradu bio je od pomoći kada joj je ta pomoć bila najpotrebnija. Svojim prisustvom u džamiji i javnim prakticiranjem vjere bio je živi primjer kako se do uspjeha ne dolazi zanemarivanjem a još manje odricanjem od svoje vjere, potiranjem svoga identiteta i skrivanjem svoga porijekla. Naprotiv. Takvim poнаšanjem, Allahovom voljom, ostao je uspravan kroz cijeli svoj život i od svih i svakoga poštovan i uvažavan." (Džananović, *Glasnik*, 169)

Mustafa Hasani je zabilježio sjećanje dr. Omara Nakićevića da je akademik Begović bio džematlija Bajrakli džamije u Beogradu. Prema svjedočenju dr. Nakićevića, prof. Begović nikada nije klanjao gologlav. "U sedmičnom rasporedu njegovih predavanja na Fakultetu bila je rezervirana pauza petkom u dvanaest sati, jer se znalo da Profesor ide u džamiju na džumu. Komunistima to, naravno, nije bilo po volji, ali su trpjeli tu situaciju jer im je trebao prof. Begović." (Hasani, 152)

Naučna i akademска karijera

Mehmed Begović je akademski angažman započeo na Katedri za šerijatsko pravo Pravnog fakulteta u Beogradu izborom u zvanje docenta za šerijatsko pravo 1931, a 1937. godine za vanrednog profesora. Za redovnog profesora izabran je 1946. godine. Predmet Šerijatsko pravo bio je obavezan za studente svršenike Šerijatske gimnazije u Sarajevu, Velike medrese u Skoplju i Šerijatsko-sudačke škole u Sarajevu. Za ostale studente bio je izborni. Od 1938. godine predavao je i predmet Građansko naslijedno pravo za koji je kao koautor uradio udžbenik 1940. godine. Karijera univerzitetskog profesora prekinuta je za vrijeme Drugog svjetskog rata kada je uklonjen s Fakulteta, na koji se vraća poslije okončanja rata. U zvanju redovnog profesora predavao je predmet Građansko pravo s porodičnim pravom. Penzioniran je 1975. godine.

Mehmed Begović je dao značajan doprinos vođenju akademskih i naučnih ustanova, od 1954. godine obavljao je dužnost dekana Pravnog fakulteta u Beogradu, za predsjednika Savjeta ovog Fakulteta izabran je 1971. godine. U periodu od 1949. do 1965. god. bio je član Katedre za

² "Mehmed Begović", *Anal Pravnog fakulteta u Beogradu*, XXII, Beograd, septembar-decembar 1974, br. 5-6, str. 533 -535; Mehmed Begović, "Sećanja na studentske dane i prve korake u univerzitetskoj karijeri", priredio Aleksandar

A. Muljkočević, *Glasnik Etnografskog instituta SANU*, knjiga XXXII, Etnografski institut, Srpska akademija nauka i umjetnosti, Beograd, 1983, str. 141-148; Mehmed Begović, "Autobiografija", *Zbornik za orijentalne studije*, Srpska akademija nauka i umjetnosti, Beograd, 1, 1992, 7-10.

orientalnu filologiju Filozofskog/Filološkog fakulteta u Beogradu.

Pred njim kao mentorom ili članom komisije branili su brojni magistri i doktori svoje radnje. Prvi doktorant koji je pred njim stekao zvanje doktora pravnih nauka bio je Alija Silajdžić s temom *Testament u šerijatskom pravu* 1940. god. Od ostalih koje Begović spominje u autobiografiji izdvajamo Hajrudina Ćurića, Hazima Šabanovića, Hasana Kalešija, Omera Nakičevića, Nerimanu Trajlić, Ibrahima Kemuru, Avdu Sućesku, Ibrahima Džananovića.

Rad u akademijama

Profesor Begović je bio član mnogih naučnih asocijacija u zemlji i inostranstvu. Veoma mlad, s 34 godine, 1938. god. izabran je u Odbor za istočnojazačku građu Srpske akademije nauka i umjetnosti (SANU) sa zadatkom da izučava tragove srednjovjekovnog domaćeg prava u turskim pravnim spomenicima i primjenu običajnog prava na tlu Jugoslavije za vrijeme turske vladavine. Za dopisnog člana SANU-a izabran je 1958., za redovnog člana 1965., a za člana Predsjedništva SANU-a izabran je 1974. god. U Srpskoj akademiji nauka i umjetnosti bio je član i rukovodilac niza odbora: rukovodilac Odbora za izvore srpskog prava i urednik izdanja tog odbora; Odbora za historiju 16-18. st.; Odbora za historiju srpske revolucije 1804-1830. god.; međuodjeljenskog Odbora za orientalne studije; međuakademiskog Odbora za izučavanje patrijarhalnih društava i kultura; međuakademiske Komisije za objavljivanje zaostavštine Valtazara Bogišića pri Crnogorskoj akademiji nauka i umjetnosti; Odbora za astronomiju (sekcija Kosmičkog prava). Bio je član Komisije za kodifikaciju porodičnog zakonodavstva od 1945. do 1948. god.

Za člana Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine izabran je 1973. god. Njegov rad prepoznat je i izvan granica tadašnje Jugoslavije, pa je tako bio biran za člana mnogih

uglednih društava i asocijacija pravnika u svijetu. Saradivao je s brojnim naučnim ustanovama u svijetu, uključujući Francusku akademiju nauka i umjetnosti gdje je bio član Komisije za mjere.

Doprinos Pravnom fakultetu i Fakultetu islamskih nauka

Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu osnovan je 1946. godine i akademik Begović bio je jedan od članova Matičarske komisije ovog fakulteta. Također je dao doprinos radu Pravnog fakulteta u Ljubljani i osnivanju Pravnog fakulteta u Skoplju.

Akademik Begović je uložio svoje znanje i autoritet u osnivanje i rad Fakulteta islamskih nauka. Naime, bio je član Matičarske komisije za osnivanje Islamskog teološkog fakulteta u Sarajevu. Izradio je Nacrt nastavnog plana i programa za izučavanje šerijatskog prava na ITF-u. Bio je stalni član, a nekad i predsjednik Komisije za izbor nastavnika u viša naučna zvanja. Bio je predsjednik Komisije za izbor u viša naučna zvanja: dr. Ahmedu Smajloviću u zvanje redovnog profesora, dr. Omeru Nakičeviću u zvanje vanrednog profesora, dr. Jusufu Ramiću u zvanje redovnog profesora.

Priznanja i nagrade

Za važan doprinos historiji prava 1977. godine dobio je plaketu SANU-a. Dobitnik je Sedmohuljske nagrade 1972. godine, Ordena rada sa crvenom zastavom 1965, Ordena Republike Srbije sa srebrnim vijencem 1974. godine.

Također, 1987. godine dobio je priznanje Pravnog fakulteta u Sarajevu za višegodišnji doprinos njegovom razvoju.

Polemike

Profesor Begović je unio svježinu u pisanje o islamskim temama, naročito zbog korištenja literature zapadnih autora koji su pisali o šerijatskom

pravu. Upravo ova činjenica izazvatiće kritike tadašnje uleme. Prve reakcije uslijedile su nakon objavlјivanja knjige *O položaju i dužnostima muslimanke prema islamskoj nauci i duhu današnjeg vremena*. Iste godine, 1931. kada je i objavljena Begovićeva knjiga, u tuzlanskom *Hikjmetu* objavljena su reagiranja Sejfullaha Prohe i urednika ovog časopisa, a potom su objavljena i dva obimom vrlo velika odgovora napisana kao zasebne brošure: Ali-Rize Prohića, *Šta hoće naša muslimanska inteligencija* i A. Lutfi Čokića, *Prikaz i ocjena rada g. dr. Mehmeda Begovića o njihovu naziranju na islamsku ženu i njen položaj po islamskoj nauci izloženog u njegovoj knjizi*. Posebno je interesantno da je Islamska zajednica reagirala na Begovićovo pisanje. Na zasedanju Vrhovnog starješinstva IZ i članova oba ulema-medžlisa, predstavnika oba vrhovna šerijatska suda, oba vakufska-mearifska vijeća i obje vakufske direkcije, održanom u junu 1931. u Sarajevu, donesena je deklaracija u kojoj se pod tačkom 7. kaže: "Konstatovano je da u brošuri dr. Mehmeda Begovića *O položaju i dužnostima muslimanke prema islamskoj nauci i duhu današnjeg vremena* ima stavova koji nisu u skladu sa islamskim izvorima i naukom".

Begoviću se naročito prigovaralo to što se koristio nemuslimanskim literaturom, posebno onom napisanom na francuskom jeziku, zatim da se nije striktno držao hanefijskog mezheba te da nije poznavao dobro arapski jezik pa ni šerijatsko pravo. Prije spomenutog zasedanja Ulema-medžlis u Sarajevu je 11. maja 1931. uputio dopis Vrhovnom starješinstvu gdje upozorava da Begovićeva brošura nije pisana na islamskim izvorima. "Izgleda da su mu većinom kao izvori bila djela pisana francuskih i drugih mubešira, koji u islamsku nauku ubacuju tendenciozne ideje i na taj način pripremaju teren za pokrštavanje urođenika muslimana u svojim kolonijama."

Begović je bio intelektualac, naučnik, profesor na fakultetu koji nije završio tradicionalne islamske škole,

poput medrese, već se kao doktorant bavio i doktorirao o temi šerijatskog prava u Alžiru, tadašnjoj francuskoj koloniji, a usto je bio univerzitetski profesor šerijatskog bračnog prava. Uvažavajući tu činjenicu, Ali Riza Prohić ga naziva "naš vrijedni doktor dvostrukog prava". Svjetovna inteligencija nije imala vjersko obrazovanje niti se profesionalno bavila islamskim učenjem i radom. To su inžinjeri, agronomi, sociolozi, pravnici zapadnjačkog prava koji su pisali o određenim temama i problemima muslimana, a time i islama. Begović je i u tom smislu bio netipičan, što je još više provociralo naročito tradicionalnu ulemu. (Hasani, 159-161)

Djela

Begović je autor brojnih knjiga i članaka. Poseban interes pokazao je za izučavanje šerijatskog prava. Uspostavom socijalističkog sistema nakon Drugog svjetskog rata, Begović je morao reducirati izučavanje šerijata, ali nikada nije odustao od njega.

Uredništvo *Anala Pravnog fakulteta u Beogradu* Begovićeve radove svrstalo je u četiri oblasti: 1) šerijatsko pravo, 2) društveni i politički život bosanskohercegovačkih muslimana, 3) pravna historija jugoslavenskih zemalja za vrijeme turske

vladavine i 4) porodično pravo nove Jugoslavije. Akademik Avdo Sučeska je Begovićevu bibliografiju podijelio po sljedećem kriteriju: 1. građansko i porodično pravo, 2. šerijatsko pravo, 3. historija prava i 4. druge oblasti.

Uvidom u Begovićevu bibliografiju vidi se da je pisao knjige, stručne članke i prikaze. Radove je objavljivao u relevantnim časopisima ondašnje države, ali i izvan nje na francuskom, njemačkom, engleskom i arapskom jeziku. Poseban dio njegovog pisanog opusa odnosi se na prikaze knjiga koje je većinom objavljivao u *Analima za pravne i društvene nauke* iz Beograda, što govori o izvanrednom uvidu u tadašnju literaturu i u naučne tokove, te želju da se predstavi naučni interes za šerijatsko pravo i ukaže na značaj koji izučavanje šerijatskog prava uživa u savremenoj nauci.

Poseban segment njegovog angažmana je vezan za rad na *Enciklopediji Jugoslavije* u kojoj je od prvog do osmog toma, od 1955. do 1971. god., pisao tekstove o slijedećim temama: beglerbeg, beglučke zemlje, begluk, ferman, Islamska zajednica, kadija, kanun, vakuf, vezir, vilajet.

Kao univerzitetski profesor najviše je pisao iz oblasti šerijatskog prava, prvenstveno o onim njegovim granama koje su bile u primjeni u vremenu dok je predavao ovaj predmet. Jedno

od najznačajnijih njegovih djela je *Šerijatsko bračno pravo sa kratkim uvodom u izučavanje šerijatskog prava*, koje je objavio 1936. u Beogradu. Djelo je napisano kao udžbenik za studente ovog predmeta. Posebno je značajno njegovo djelo *Vakufi u Jugoslaviji* u izdanju SANU-a, objavljeno 1963. godine. Pišući djelo o vakufu kada je komunistička vlast putem agrarne reforme, nacionalizacije, eksproprijacije i na druge načine otuđila veliki dio vakufske imovine, posebno porodični vakufi, radi čega je neophodno poznavanje ove institucije šerijatskog prava.

Kao što je naprijed istaknuto, urađeno je više bibliografija radova akademika Begovića. Stoga njegova djela ovom prilikom nećemo navoditi, jer bi to bilo ponavljanje i prepisivanje već urađenog. Sve zainteresirane upućujemo na date izvore za njegovu bibliografiju.

Literatura

Durmišević, Enes (2016). "Mehmed Begović – reformator šerijatskog prava". U: Šaban, Zahirović (ur.). *Naučni skup Hercegovački naučnici/znanstvenici i tradicija istraživanja u Hercegovini: zbornik radova*. Mostar: Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke/znanosti.

Durmišević, Enes (2008). *Šerijatsko pravo i nauka šerijatskog prava u Bosni i Hercegovini u prvoj polovini XX stoljeća*. Sarajevo: Pravni fakultet.

Džananović, Ibrahim (1989). "Akademik dr. Mehmed Begović povodom 85-godišnjice života i rada". *Islamska misao*, XI, 121, 4-5.

Džananović, Ibrahim (1990). "Akademik prof. dr. Mehmed Begović (1904-1990)", *Glasnik Rijaseta Islamske zajednice u SFRJ*, LIII, 5, 167-171.

Džananović, Ibrahim (1990). "Akademik prof. dr. Mehmed Begović (1904-1990)", *Preporod*, 21/484, 19.

Hasani, Mustafa (2010). "Akademik Mehmed Begović", *Zbornik radova Fakulteta islamskih nauka u Sarajevu*, Sarajevo: Fakultet islamskih nauka, 14/2010:149-168.

Imamović, Mustafa (1991). "Akademik prof. dr. Mehmed Begović", *Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu*, XXXVIII/1990: 313-314.

In memoriam. "Mehmed Begović (1904-1990)", *Anal Pravnog fakulteta u Beogradu*, 5/1990, 674-678.

Janković, Aleksandar (1983). "Bibliografija radova akademika Mehmeda Begovića", *Glasnik Etnografskog instituta SANU*, XXXII, 41-148.

Krstić, Đurica (1983). "Dosadašnji naučni opus akademika i profesora Mehmeda Begovića", *Glasnik Etnografskog instituta SANU*, 32, 11-17.

Mahić, Amir (2016). Doktorski rad Mehmeda Begovića: *De l'Évolution du Droit Musulman en Yougoslavie* (magistarski rad). Sarajevo: Fakultet islamskih nauka u Sarajevu.

الموجز

الأكاديمي محمد بيفوفيتش: مقتطفات من السيرة الذاتية

أكرم توتساكوفيتش

يعرض هذا المقال مقتطفات من السيرة الذاتية للأكاديمي محمد بيفوفيتش، أستاذ الشريعة الإسلامية البارز في كلية الحقوق بجامعة بلغراد، والعضو في عدة أكademijas للعلوم والفنون. عالم واسع الاطلاع، مهّد حياته الأكاديمية وعمله المثمر الطريق للمشاركات الأكademijas في مواضيع وقضايا شرعية وقانونية وتاريخية قانونية في هذا الجزء من العالم. وقد تم تسلیط الضوء على بعض الأجزاء التي تسعد في الاطلاع على حياة الأكاديمي بيفوفيتش وعمله، كما تمت الإشارة إلى بعض الكتاب الذين نشروا أبحاثاً أو مقالات عنه. والغاية من المقال هي تذكير الأكاديميين والجمهور العام بهذه الشخصية الاستثنائية وبعمله البحثي العلمي الغني والقيم، وذلك بمناسبة مرور مائة وعشرين عاماً على ولادته.

الكلمات الرئيسية: محمد بيفوفيتش، كلية الحقوق في بلغراد، الشريعة الإسلامية، كلية الدراسات الإسلامية.

Summary

ACADEMIC MEHMED BEGOVIĆ: FRAGMENTS FROM HIS BIO-BIBLIOGRAPHY

Ekrem Tucaković

This article presents fragments from the bio-bibliography of Academic Mehmed Begović, a distinguished professor of Sharia law at the Law faculty in Belgrade, and a member of several academies of arts and sciences. He is a scholar of exceptional erudition, whose prolific academic life and work paved the way for future studies in the fields of Sharia law and the history of legal issues in this part of the world. Here we selected only some segments that would provide an insight into the life and work of Academic Begović. We also highlighted some articles and scholarly works of other authors who wrote about his works and contribution. Our intention here was to pay a tribute to and remind academic circles and the general public of this remarkable scholar and his voluminous and valuable academic contribution, on the occasion of his hundred and twentieth birth anniversary.

Keywords: Mehmed Begović, Law faculty in Belgrade, Sharia law, Faculty of Islamic Studies